

7 De urnenveldgraven en jongere begravingen

R. Berkvens

7.1 Inleiding: de historisch-archeologische context

In de Late Bronstijd en de daarop aansluitende Vroege IJzertijd bleef in deze streken de gewoonte gehandhaafd de overledenen te cremëren en de verbrande resten, al of niet in een urn, te begraven. Een verschil met de Midden-Bronstijd is echter dat de min of meer geïsoleerd liggende en uit heideplaggen opgebouwde grafheuvels verdwijnen en plaats maken voor kleinere grafheuveltjes die in compacte groepen bijeen liggen. De crematieresten werden in een ondiepe kuil bijgezet en om de plaats van de begraafing aan te geven, werd een laag heuveltje opgeworpen met een diameter van 4 tot 6 m. Aan de voet werd het monument omgeven door een ronde of rechthoekige greppel. Deze traditie werd vaak eeuwenlang op dezelfde plek gehandhaafd, waardoor grote grafvelden ontstonden. Het grafveld vormde in de gedachtenwereld van de gemeenschap het centrum van het territorium: hier lagen immers de voorouders begraven. Omdat de crematieresten veelal in urnen werden bijgezet worden deze grafvelden ook wel urnenvelden genoemd. Deze zogenaamde urnenveldtraditie blijft voortbestaan tot het begin van de Midden-IJzertijd.¹

Voor iedere dode werd een nieuwe brandstapel gebouwd. Vaak werden op de brandstapel ook allerlei goederen mee verbrand. Restanten hiervan werden ver-

Afb. 7.1 Grafmonumenten op Emerakker

¹ Roymans & Kortlang 1993; Roymans & Tol 1996; Roymans & Kortlang 1999; Tol et al. 2000.

zameld tijdens het doorzoeken van de brandstapelresten op verbrand bot. Meestal gaat het om verbrande scherven aardewerk. De resten werden bijgezet in een kuil, soms met extra grafgiften. Men benutte soms de resten van de overgebleven brandstapel ook om de grafkuil te dichten. In de greppel konden eveneens giften worden bijgezet. Meegegeven etenswaar kan bedoeld zijn voor de reis naar het hiernamaals.²

De meest westelijk gelegen grafvelden van de “urnenveldencultuur” vinden we in Hilvarenbeek en Goirle. Het is opvallend dat alle grote grafvelden in het gebied van Alphen, Riel en Baarle-Nassau in eerste aanleg dateren uit de Vroege of Midden-Bronstijd en in gebruik zijn gebleven tot in de Midden-IJzertijd. Het gebied rond Alphen en Baarle-Nassau is het enige gebied in westelijk Noord-Brabant waar zichtbare archeologische monumenten aanwezig zijn of waren. Op de andere plaatsen waar urnen zijn gevonden, was aan het oppervlak niets meer te zien dat op een begraving wees. In de regio Breda zijn urnenvindplaatsen bekend uit het Markdal bij Heerstaayen, Strijbeek, Nieuw Ginneken en verder in Rijsbergen op de plek waar ook een Romeinse altaarsteen werd gevonden.³

In Breda-West zijn 60 grafstructuren opgegraven die dateren uit de periode Late Bronstijd tot Midden-IJzertijd. Het betreft negen kringgreppels, 35 rechthoekige grafstructuren, een langbed, een inhumatiegraf en veertien vlakgraven. Op Emerakker (afb. 7.1) en Huifakker (afb. 7.2) zijn het kleine clusters graven van respectievelijk vier en drie grafmonumenten met op beide akkers nog een geïsoleerd liggend graf. Op Moskes ontbreken sporen van begravingen. In 1999 werden op de dekzandrug van Steenakker sporen van een groter grafveld aangetroffen, daterend uit de periode van circa 1000 - 500 v.Chr. Het grafveld bestond uit verschillende

Afb. 7.3 Grafmonumenten op Steenakker

clusters ronde, vierkante of langwerpige greppels en vlakgraven (zie afb. 7.3).

In Zuid-Nederland treden in de Midden-IJzertijd, in de loop van de 5e eeuw v. Chr., veranderingen op in de begraafwijze. De meeste urnenvelden raken dan in onbruik. Hiervoor in de plaats komen minder goed herkenbare grafvormen zonder bijgiften. De crematieresten werden niet langer in een urn in de grond begraven, maar gedeponeed in een kuiltje.⁴ Begravingen uit de hierop volgende eeuwen zijn in Breda-West onbekend. Onduidelijk is in hoeverre dit het gevolg is van een verandering in het grafritueel, waardoor begraafplaatsen moeilijk te herkennen zijn, of dat het gebied in belangrijke mate ontvolkt raakte. Wellicht speelt een combinatie van beide factoren een rol. Opvallend is dat tegen het einde van de Late IJzertijd wederom graven zijn aangelegd op het grafveldje van Steenakker. Dit gebruik is gecontinueerd tot in het begin van de 2e eeuw n. Chr. In de volgende paragrafen wordt eerst ingegaan op de verschillende typen grafmonumenten en hun datering. Waarna de grafstructuren op Emerakker en Huifakker en het grafveld van Steenakker worden besproken.

7.2 De graftypen in Breda-West

De 60 grafmonumenten van Breda-West kunnen worden ingedeeld in vijf typen: kringreppels, vierhoekige grafstructuren, vlakgraven, langbedden en inhumatiegraven (zie tabellen 7.1 en 7.2). Nergens zijn binnen de grafreppels centrale begravingen aangetroffen (mogelijk vormt het langbed (Graf 29) hierop een uitzondering). In een aantal gevallen zijn echter wel crematieresten gevonden in de

⁴ Kortlang 1987, 28.

	aantal	met crematieresten
kringgreppels	9	2
vierhoekige greppels	35	9
vlakgraven	14	13
langbedgraven	1	-
inhumatiegraven	1	-
totaal	60	24

Tabel 7.1 Overzicht van de verschillende typen grafmonumenten

vullingen van de greppels en ook in de vlakgraven zijn crematieresten gevonden. In drie van de zes vlakgraven was de urn afgedekt met een dekschaal.

7.2.1 Kringgreppels

Er zijn negen kringgreppels aangetroffen, acht op Steenakker en één op Emerakker. Hoewel bij geen van alle een centrale bijzetting is gevonden, betreft het, gezien hun ligging nabij vierkante greppels en vlakgraven, waarschijnlijk toch grafmonumenten. Uit één kringgreppel is een secundaire bijzetting afkomstig, geplaatst in een urn uit de Vroege IJzertijd.

De oorspronkelijke heuvel met de centrale bijzetting van de dode is waarschijnlijk volledig opgenomen in de akkerlaag. Alleen de greppel die het heuveltje omringde vinden we terug (zie afb. 7.4).

De afmetingen van kringgreppels verschillen per regio. De diameter van ronde grafmonumenten in Zuid-Nederland varieert van 3 tot 10 m en in Breda-West van 4 tot 7 m.

Drie kringgreppels hebben een opening naar het zuidoosten, drie zijn geheel gesloten en van de overige drie is door verstoringen niet duidelijk of ze een opening hadden. De meeste kringgreppels hebben een lichtgrijze vulling.

Ronde gesloten grafstructuren worden in het algemeen gedateerd op de overgang van de Late Bronstijd naar de Vroege IJzertijd. Tijdens de Late Bronstijd komt soms een opening in de westelijke zijde voor. Ronde greppels met een onderbreking in het oosten of zuidoosten worden over het algemeen gedateerd van de Vroege tot in het begin van de Midden-IJzertijd (650-400 v.Chr.).⁵

De opvulling van twee kringgreppels, Graven 54 en 55, is gedetailleerd bestudeerd. Deze sporen lagen op leemrijk dekzand niet ver van een fossiele waterloop. Op het vlak is goed te zien dat de oostzijde, die grenst aan de oude waterloop, lager ligt. Dat de greppels zijn gegraven in een hellend landschap, blijkt ook uit de geringere diepte van het zuidelijke en westelijke deel van de sporen. De bodemopbouw langs de waterloop onderscheidt zich door een zwarte laag, ontstaan uit niet verteerde plantenresten.⁶ Dergelijke lagen krijgen tegenwoordig geen kans zich te ontwikkelen, doordat ten gevolge van bemesting en doorluch-

Afb. 7.4 Graf 54, met een doorsnede door de kringgreppel.

⁵ Tol et al. 2000, 42; Tol 1998, 17; De Mulder & Rogge 1995, 51.

⁶ Persoonlijke mededeling R. Langohr, Universiteit van Gent.

ting het organisch materiaal verteert. In de vulling van de greppels ontbreekt deze laag. In de vullingen zijn wel dikke oerlagen aanwezig, mogelijk veroorzaakt door instromend water van de zandkop richting het beekdal. De onderzijde van beide vullingen wordt gekenmerkt door grijs zand, dat in bovenwaartse richting overgaat in een donkergrijze, haast zwarte zandlaag (zie afb. 7.4). Deze donkere kleur is het gevolg van de aanwezigheid van houtskool. De opvulling van de sporen is niet te verklaren als een natuurlijk proces; de greppels zijn door mensen opgevuld. Tussen het graven en opvullen van de greppels is slechts een korte tijd verstreken, eerder dagen dan maanden en de greppels zijn gedicht vóór aanvang van de najaarregens, aangezien een gele zandvulling op de bodem en spoellaagjes ontbreken. Binnen de omgreppelde ruimten zijn geen sporen teruggevonden van de houtskoolrijke vulling. Mocht het houtskool afval zijn van de brandstapel, dan heeft die niet binnen de greppel gelegen.

7.2.2 Vierhoekige grafmonumenten

In totaal zijn 35 recht- of vierhoekige graven gevonden, waarvan er twee twijfelachtig zijn omdat niet alle vier zijden van de vermoedelijke greppel bewaard zijn gebleven. Geen van de vierhoekige graven had een primaire bijzetting. Aangezien de meeste greppelstructuren elkaar niet oversnijden en deze vaak naast elkaar liggen, bestaat het vermoeden dat het toch graven betreft (afb. 7.5a). Net als bij de kringgreppels is het binnen de greppels opgeworpen heuveltje met de bijzetting van de dode in de loop der tijd door akkerbewerking waarschijnlijk volledig verdwenen.

Het merendeel van de grafmonumenten had een opening in de greppel, meestal in de zuid-, zuidoost- of oostzijde van de randstructuur (zie afb. 7.5a). Bij slechts

Afb. 7.5 Vierhoekige grafmonumenten op Steenakker, met (a) en zonder opening (b). Links op foto a bevindt zich Graf 28, rechts ervan vooraan Graf 26, direct erachter Graf 25. Langs de putwand is nog een deel zichtbaar van Graf 24. Foto b toont Graf 22.

drie vierhoekige greppels ontbrak een opening (zie afb. 7.5b). Dertien maal kon de aan- of afwezigheid van een opening niet worden vastgesteld vanwege verstoringen. De meeste vierhoekige monumenten hadden een ondiepe greppel, die soms alleen nog maar op het vlak zichtbaar was. Graf 33 had als enige een dubbele greppelstructuur. Het merendeel van de greppels had een donkergrijze vulling. De afmetingen van de grafstructuren variëren van 1,50 x 2 m en 13 x 18 m. In vijf grafstructuren zijn aardewerken potten gevonden, het betreft grafgiften aangezien ze geen verbrand bot bevatten.

Crematiegraven met vierhoekige greppels en een opening in de zuidoosthoek worden in Zuid-Nederland in het begin van de Midden-IJzertijd geplaatst (5e eeuw v.Chr.).⁷

7.2.3 Vlakgraven

De vlakgraven zijn het best bewaard gebleven, vermoedelijk doordat ze dieper ingegraven zijn. Het gaat om grafkuilen, die aan het oppervlak wellicht gemarkeerd waren door een paal, steen of grafheuvel, waarvoor echter concrete aanwijzingen ontbreken. Het is niet duidelijk of oorspronkelijk een grafgreppel aanwezig was of dat deze in de loop der tijd verdwenen zijn. Bij het vlakgraf op Huifakker (Graf 56, zie afb. 7.6) ontbreken crematieresten zodat niet zeker is of het daadwerkelijk een begraving is. Op Steenakker werden dertien vlakgraven gevonden, waarvan er zeker zes een bijzetting hadden, bestaande uit een kuil waarin een met crematieresten gevulde urn was geplaatst. In drie grafkuilen werden alleen crematieresten en wat houtskool gevonden en in drie andere graven werden naast verbrand bot en houtskool ook een aantal losse scherven gevonden. Van deze laatste drie graven is echter niet zeker of het werkelijk om begravingen gaat.

Als de vlakgraven met urn inderdaad geen greppelstructuur hebben gehad, is het opvallend dat hier de urn wel bewaard is gebleven, terwijl de ronde en rechthoekige grafmonumenten geen primaire bijzetting meer hebben. Het is goed mogelijk dat voor de vlakgraven een kuil werd gegraven waarin de urn werd geplaatst en bij grafheuvels de crematie (eventueel met urn) direct op het maaiveld werd geplaatst en er vervolgens zand overheen werd geworpen.

7.2.4 Langbedden

Middenin het grafveld van Steenakker lag een mogelijk langbed (Graf 29). De interpretatie is niet helemaal zeker, omdat de flankerende greppels zijn verstoord door een 17e-eeuwse greppel. Het langbed was noordoost-zuidwest georiënteerd en had een lengte van 8 m. Langbedden variëren nogal in lengte; in het grafveld van Mierlo-Hout zijn de greppels maximaal 30 m, terwijl het grootste exemplaar in Someren een lengte van wel 145 m had.⁸ In de vulling van een kuil binnen het langbed is een enkele splinter verbrand bot gevonden, mogelijk afkomstig van een crematiegraf.

Behalve in Mierlo-Hout en Someren vinden we langbedden in Goirle en Riethoven.⁹ Langbedden komen voor vanaf de Late Bronstijd, maar de meeste die in het zuiden van Nederland gevonden zijn, dateren uit de Vroege IJzertijd.¹⁰

7.2.5 Inhumatiegraf

Een opmerkelijke vondst in het grafveld van Steenakker is een vierkante kuil waarin aan één zijde vier complete potten waren geplaatst (Graf 52, zie afb. 7.7). Aangezien het overgrote deel van de kuil opvallend leeg was, is het mogelijk dat we te maken hebben met een inhumatiegraf. Er was echter geen lijksilhouet zichtbaar. Aanwijzingen voor een heuvel boven het graf ontbreken zodat onduidelijk is

Afb. 7.6 Graf 56 op Huifakker

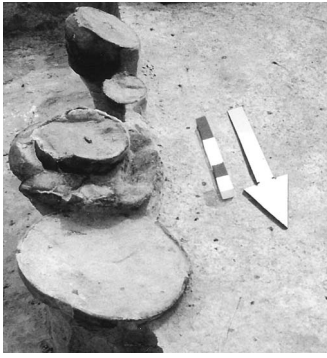

7 Roymans & Tol 1993, 47.

8 Tol 1999b, 96; Kortlang 1999, 190.

9 Verwers 1966, 49-57; Tol 1999b, 87-132; Kortlang 1999, 133-198.

10 Kortlang 1999, 147.

Afb. 7.7 Graf 52 op Steenakker

of deze er geweest is. Opvallend is het vrijwel ontbreken van archeologische sporen in de directe omgeving van de kuil.

De vier potten uit de kuil dateren uit de Vroege IJzertijd (afb. 7.12). In Nederland zijn inhumatiegraven in de IJzertijd een ongewoon fenomeen. De beste parallellen voor dergelijke inhumatiegraven zijn aangetroffen bij het onderzoek in Lent bij Nijmegen, waar onlangs een kleine twintig inhumatiegraven uit de Vroege en Midden-IJzertijd zijn blootgelegd, en in Geldermalsen en Someren.¹¹ De meeste graven waren voorzien van grafgiften in de vorm van potten en / of sieraden op basis waarvan de datering van deze inhumaties in de 5e en het begin van de 4e eeuw v.Chr geplaast kan worden.

7.3 Grafstructuren op Emerakker

De grafmonumenten op Emerakker lagen over twee gebieden verspreid (zie afb. 7.1). In het noordwesten van het opgravingsterrein werd één rechthoekige grafgreppel (Graf 60) aangetroffen, met een opening in het zuidoosten. De andere vier graven lagen aan de zuidkant, verspreid over een terrein van 150 m². Het zijn een kringgreppel (Graf 61) en drie rechthoekige greppels (Graf 62 t/m 64). Deze grafstructuren lagen vrij dicht tegen elkaar aan, zonder elkaar te oversnijden. Alle graven hadden een opening naar het zuidoosten toe. In Graf 62 werd een deel van een pot uit de Midden-IJzertijd aangetroffen, mogelijk een grafgift.

Aan de ruimtelijke verdeling valt op dat de graven geïsoleerd of in een kleine groep bijeen lagen. Hoewel een groot oppervlak is onderzocht, zijn geen andere grafstructuren aangetroffen en is dus slechts sprake van een klein grafveld. Vermoedelijk betreft het een grafveld uit het einde van de Vroege IJzertijd of het begin van de Midden-IJzertijd.

7.4 Grafstructuren op Huifakker

De graven op Huifakker (zie afb. 7.2) bestaan eveneens uit een mogelijk geïsoleerd gelegen vlakgraf (Graf 56) en een cluster van drie rechthoekige grafgreppels. Van Graf 56 (afb. 7.6) is op grond van het ontbreken van een crematie, niet zeker of het daadwerkelijk een grafkuil betreft. In de 0,32 m diepe kuil was wel een zogenaamde *Harpstedt*-urn geplaast. Het cluster van de andere graven (zie afb. 7.8) ligt aan de oostkant van de dekzandrug en wordt gevormd door een rechthoekig graf van 18 x 13 m (Graf 57) en twee kleine rechthoekige graven

Afb. 7.8 Graven 57 en 58 op Huifakker

¹¹ Respectievelijk Van den Broeke 2002a; Hulst 1999, 41-49; Kortlang 1999, 150.

daarnaast (Graf 58 en 59). Twee greppels hadden een opening in het zuidoosten, het derde, Graf 59, is maar voor een klein deel bewaard gebleven. In de greppel van Graf 57, het grootste grafmonument van Breda-West, was een handgevormd potje uit de Romeinse Tijd bijgezet.

De afmetingen van Graf 57 en de bijzetting van een Romeinse pot in de greppel dateren het graf in de Romeinse Tijd. Het is onduidelijk of zich ten noorden en oosten van het cluster nog meer graven bevonden. Het noordelijke deel is helaas verstoord en het oostelijke terrein is niet onderzocht.

7.5 De dodenakker op Steenakker

Het grafveld is verspreid over een langgerekt, 4 ha groot, zuidwest-noordoost georiënteerd terrein, gelegen aan de zuidoostelijke zijde van de dekzandrug, parallel aan een aantal aaneengeschakelde depressies in een fossiele waterloop.¹² Een klein deel van de onderzochte graven lag in deze drassige laagtes, hetgeen in het opgravingsvlak goed zichtbaar was door afzettingen van ijzeroxides in de grafgreppels.

Vermoedelijk zijn de depressies alleen in natte seizoenen vochtig geweest. Dit wordt bevestigd door de waterkuilen uit de Midden-IJzertijd die nabij de grafstructuren in één van de depressies gevonden zijn.

7.5.1 Ruimtelijke ontwikkeling van het grafveld

Een belangrijke vraag is, hoe het urnenveld zich gedurende de zeven eeuwen van zijn bestaan heeft ontwikkeld. Een schatting van de oorspronkelijke grootte van het grafveld is door de archeologische vervuiling en vele verstoringen niet goed mogelijk. Delen van het grafveld zijn zowel in de Midden-IJzertijd, Romeinse tijd als Vroege Middeleeuwen hergebruikt voor andere doeleinden, waaronder waterwinning en opslag van voedsel, getuige een aantal waterputten en bijgebouwtjes. In zuidelijke en westelijke richting zijn de grenzen van het grafveld tijdens het archeologisch onderzoek bereikt. Alleen in noordoostelijke richting kon de begrenzing niet worden vastgesteld, doordat een deel van het terrein was afgegraven. In de noordelijke zone ontbreken graven vrijwel geheel, dit is waarschijnlijk echter te wijten aan het feit dat dat deel grotendeels samenvalt met de geëgaliseerde zandrug op het terrein. Het grafveld kan zich dus in noordelijke richting hebben voortgezet. Daarnaast moeten we rekening houden met het feit dat gemiddeld 30 cm van de toplaag van het toenmalige maaiveld opgenomen is in de later ontstane (post)middeleeuwse akkerlaag. Ondiepe grafgreppels en crematiekuilen zijn daardoor grotendeels verdwenen. Bij het onderzoek zijn verschillende keren losse scherven en crematieresten in de bovenste akkerlaag aangetroffen. Een enkele maal werd zelfs een complete urn gevonden, die wonderbaarlijk genoeg was gemist door de schaar van de ploeg.

Het urnenveld is relatief slecht geconserveerd. Slechts 12% van het geschatte oorspronkelijke aantal crematiegraven is bewaard gebleven. Bij Zuid-Nederlandse urnenvelden ligt dat percentage vaak rond 30%.¹³ Hoeveel graven we missen, is vanzelfsprekend niet met zekerheid aan te geven.

Het grafveld is in geografisch opzicht in drie zones onder te verdelen (zie afb. 7.3). Allereerst is er een langgerekte, vrij aaneengesloten zone in het oosten (Zone I, ca. 200 x 60 m), met daarin drie kringgreppels, een langbed, zeven vlakgraven en de 27 rechthoekige grafstructuren. Zone II ligt in het zuiden en bestaat uit twee kringgreppels, een vlakgraf en een inhumatiegraf. In het noordwesten ligt zone III met drie kringgreppels en vijf vlakgraven. In deze zone werden ook de twee grafkuilen uit de Midden-Bronstijd aangetroffen.

Zone I verschilt sterk van zone II en III in ruimtelijke ordening, omvang en ver-

¹² M. J. Kooistra 2001a; 2001b.

¹³ Tol 1998, 10.

Afb. 7.9 Graven 31, 32 en 33 op Steenakker

scheidenheid. Zone I ligt vrij geïsoleerd vanwege de begrenzing door depressies aan de west-, zuid- en oostzijde. In deze langgerekte zone liggen de meeste grafstructuren. Ze zijn merendeels rechthoekig met een opening in het zuidoosten. De graven oversnijden elkaar niet, alleen rond Graven 31 tot en met 33 lijkt vermenging te hebben plaatsgevonden (zie afb. 7.9). Grafmonumenten van bovennormale omvang ontbreken. Vermoedelijk zijn de kringgreppels de oudste graven, en zijn ze opgevolgd door de rechthoekige greppelstructuren en vlakgraven. Hoe de graven zich in de loop der tijd verspreid hebben, is niet goed duidelijk. In zones II en III liggen de grafstructuren allemaal geïsoleerd of paargewijs bij elkaar. Het gebied is vrij uitgestrekt en er lijkt dan ook eerder sprake te zijn van een aantal losse grafmonumenten dan van een grafveld. Rechthoekige structuren ontbreken; kringgreppels en vlakgraven overheersen. De kringgreppels in zone II liggen naast elkaar, aan de rand van een depressie, en vormen mogelijk de eerste grafheuvels op Steenakker. De graven in zones II en III zijn met hun verschillende grafmonumenten en geïsoleerde ligging duidelijk ouder dan het gestructureerde en vrij aaneengesloten grafveld in zone I.

De graven in zone I zijn veelvuldig verstoord en sterk vervuild door bewoningssporen uit de Midden-IJzertijd, Romeinse Tijd, Vroege Middeleeuwen en 17e eeuw. Opvallend is dat een deel van het grafveld op Steenakker al in de IJzertijd is hergebruikt als akkerland. Een aanwijzing daarvoor zijn verspreid gelegen spiekers in en rond het grafveld. Al laten deze zich niet scherp dateren. Het is duidelijk dat op het terrein in de Midden- of Laat-Romeinse Tijd langwerpige spiekers zijn gebouwd, waarvan er één Graf 30 oversnijdt. Vanaf de Middeleeuwen zijn door ploegen en de aanleg van een legerkamp in 1637 de meeste graven grotendeels verstoord of verdwenen. Op een paar complete urnen na, die aan de ploegschaar zijn ontsnapt, resteren slechts enkele kleine hoeveelheden verbrand bot en de onderzijden van greppels. Het impliceert dat ondiep aangelegde grafkuilen de tand des tijds niet hebben doorstaan, en de gevonden sporen maken waarschijnlijk slechts een klein deel uit van het oorspronkelijke urnenveld dat op Steenakker lag.

7.5.2 Aardewerk en andere grafgoederen

In het grafveld op Steenakker zijn 52 grafmonumenten aangetroffen: twee vlakgraven uit de Midden-Bronstijd (zie hoofdstuk 4), acht kringgreppels, 27 rechthoekige grafstructuren, dertien vlakgraven, en twee structuren die vermoedelijk tot een langbed en een inhumatiegraf behoord hebben (zie afb. 7.3). In het grafveld bevonden zich zes vlakgraven waarvan de crematieresten in een urn waren bijgezet. In de kringgreppel van Graf 11 is een secundaire bijzetting gevonden,

Afb. 7.11 Graf 43 op Steenakker

die tezamen met resten van voedsel in een urn is aangetroffen. Van de overige graven zijn alleen de greppels bewaard gebleven.

In enkele grafgreppels zijn grafgiftten aangetroffen in de vorm van aardewerk en (on)verbrand dierlijk bot (zie tabel 7.2). Behalve scherven gaat het om zes complete potten. Bij de vlakgraven was in vier gevallen sprake van een grafgift bestaande uit een pot en / of dekschaal (afb. 7.10, in kleurenkatern). Verder waren in het inhumatiegraf vier potten aan de dode meegegeven.

In de greppel van Graf 43 (afb. 7.11) werden een handgevormde schaal en verbrand dierlijk bot gevonden en in Graf 42 een stukje gesmolten glas en een spijker. In Graf 27 is een stukje git (een zwarte agaat) aangetroffen. In zes graven zijn fragmenten van romeins aardewerk gevonden, waarvan het merendeel vermoedelijk later in de vulling van de sporen terecht is gekomen. In het rechthoekige Graf 41 is een *terra sigillata*-scherf gevonden en in Graf 42 een grijze scherf met barbotine-opdruk, vermoedelijk afkomstig van een parelurn.¹⁴

7.5.3 Datering van het grafveld

Om een grafveld te dateren kan men in de eerste plaats gebruik maken van de variatie in grafstructuren. Gesloten kringgreppels komen voornamelijk voor in de Late Bronstijd en minder frequent in de Vroege IJzertijd terwijl kringgreppels met een opening karakteristiek zijn voor de Vroege en Midden-IJzertijd. Op Steenakker komen vrijwel alleen maar gesloten greppels voor. De rechthoekige grafmonumenten, die op Steenakker in de meerderheid zijn, dateren voornamelijk uit het begin van de Midden-IJzertijd. Een tweede aanwijzing voor de datering van het grafveld is het aardewerk. De potvormen horen typologisch thuis in de Vroege tot Midden-IJzertijd, exemplaren uit de Midden- tot Late IJzertijd komen zelden voor. De vondsten van gedraaid en handgevormd aardewerk uit de Romeinse Tijd duiden erop dat een deel van de graven van latere datum is, hetgeen wordt bevestigd door ¹⁴C-dateringen (zie tabel 2.2).

Met behulp van de typonomie van de grafmonumenten, het vondstmateriaal, de wijze van bijzetting en de ¹⁴C-dateringen, kan geconcludeerd worden dat het grafveld op Steenakker in gebruik is geweest van de Late Bronstijd tot in het begin van de Midden-IJzertijd. Aangezien de rechthoekige grafstructuren, die uit het begin van de Midden-IJzertijd stammen, het meest voorkomen, is dat indi-

¹⁴ Hokwerda 1941, 41, plaat X; datering: 1e en 2e eeuw n.Chr.

catief voor de periode met de meeste begravingen. Het enige inhumatiegraf zou voor deze periode ongewoon zijn, maar dateert op grond van het aardewerk toch uit de Vroege IJzertijd.

Opvallend is dat er in het ijzertijdgrafveld ook enkele graven voorkomen die dateren uit de Flavische periode of het begin van de 2e eeuw (Graven 30, 33, 41 en 42). Vooral de datering op basis van het handgevormd en gedraaid aardewerk uit Graf 30 is onberispelijk. Rondom deze graven uit de Romeinse Tijd liggen verscheidene kuilen met verbrand aardewerk, die met het romeinse grafritueel in verband gebracht zouden kunnen worden. Mogelijk zijn het graven, maar te denken valt ook aan kuilen met een vulling waaraan rituele handelingen ten grondslag liggen. Omdat een groot deel van de kuilen tijdens het veldwerk is geplunderd, is een vaststaande interpretatie uitgesloten.

Het grootschalige onderzoek op Steenakker heeft aangetoond dat de erven van de bewoners in de directe nabijheid van het grafveld gesitueerd waren. Dezelfde ontwikkeling zien we in Someren, Weert en Mierlo-Hout.¹⁵ Urnenvelden, als rustplaatsen van de voorouders, werden zowel in ruimtelijk als ideologisch opzicht in het centrum van het woongebied en de bevolking geplaatst. Het grafveld stond daarmee symbool voor de collectieve gedachte van de lokale groep en zorgde voor continuïteit en stabiliteit van de gemeenschap.¹⁶

Het grafveld was verder een duidelijk "landmark" in het landschap. De oudste graven van het grafveld op Steenakker zijn zeer waarschijnlijk de kringgreppels. Deze liggen gesitueerd op zowel de flank als het hoogste deel van de dekzandrug. Het feit dat de grafheuvels juist op deze plaatsen in het landschap zijn aangelegd, kan zijn bepaald door de ligging van een oude doorgaande route. De overige graven zijn mogelijk later rondom deze weg en de markante ronde grafheuveltjes aangelegd.

15 *Respectievelijk Kortlang 1999, 133-198; Tol 1998, 7-36; Tol 1999a, 87-132.*

16 *Roymans & Kortlang 1999, 33-42.*

Tabel 7.2 Catalogus van graven en grafmonumenten. Voor Graf 1-4, zie hoofdstuk 4.

catalogus van graven en grafmonumenten

<p>5 Vlakgraf (Steenakker)
De nagenoeg ronde kuil had een diameter van 0,68 m en was ongeveer 0,60 m diep. De urn met dekschaal vulde vrijwel de gehele kuil. In de urn bevonden zich crematieresten (1440 g); er was geen vermenging met houtskool. Het fysisch-antropologisch onderzoek bevestigt dat het menselijk botmateriaal is, dat waarschijnlijk na de crematie gebroken is. De urn betreft een <i>Harpstedt</i>-urn, afgedekt met een dekschaal (zie afb. 8.4), en in de urn bevond zich tevens een kleine pot. Op grond van het aardewerk wordt Graf 5 gedateerd in de Vroege IJzertijd.</p> <p>6 Vlakgraf (Steenakker)
De ovale kuil was 2,50 bij 1,50 m groot en ca. 0,70 m diep. De urn bevond zich bovenin de bruinrijke gevlekte kuilvulling. In de urn bevonden zich crematieresten (308 g), vermengd met 32 g houtskool. Fysisch-antropologisch onderzoek wijst uit dat het merendeel menselijk botmateriaal betreft; 10 g van het verbrand bot is afkomstig van een zoogdier. Behalve de <i>Schrägals</i>-urn zijn nog een omgebogen loodplak met spijker en twee stukjes maalsteen van tefriet aangetroffen. Graf 6 dateert uit de Vroege IJzertijd.</p> <p>7 Kringgreppel (Steenakker)
De greppel had een diameter van 4,50 m. Op sommige plaatsen was de kringgreppel erg ondiep (3 cm) en vaag, doordat het spoor een oudere boomval doorsneed. In doorsnede was de contour halfrond met een rechte bodem. De 0,50 m brede greppel had een donkere bruinrijke vulling met houtskool en de opening lag in het oosten. Uit de vulling komen enkele besmeten scherven gemagerd met potgruis en kiezelzand. De kringgreppel is typisch voor de Vroege IJzertijd.</p> <p>8 Vlakgraf (Steenakker)
De kuil was 0,40 m in diameter en 0,06 m diep. In de vulling bevon-</p> | <p>den zich houtskool en verbrand bot. Vlak naast dit graf lag een concentratie houtskool die mogelijk ook bij het graf hoort. In een concentratie in de kuil lagen crematieresten (20 g) en houtskool (42 g). Het betreft menselijke craniale en postcraniale skeletdelen. Verder zijn twee kleine scherven handgevormd aardewerk en een gietrest geborgen. Het betreft mogelijk een ijzertijdgraf.</p> <p>9 Vlakgraf (Steenakker)
De kuil waarin de urn was bijgezet was niet zichtbaar, omdat de sporen daarvan niet tot in het gele dekzand reikten. De onderzijde van de urn bevond zich op de overgang van de bouwvoor naar het gele dekzand. De crematieresten (1.108 gr) waren niet vermengd met houtskool. De resultaten van de fysisch-antropologische analyse bevestigen dat het menselijk bot is. De zachtgebakken pot, waarvan de onderzijde intact is, heeft een geglad, maar gekreukt oppervlak. De bodem is ingedeukt, een zogenoemde <i>omphalos</i>. Zowel binnen- als buitenzijde vertonen sporen van secundaire verbranding (zie afb. 8.4). De pot dateert het graf in de Midden-IJzertijd.</p> <p>10 Kringgreppel (Steenakker)
De greppel had een diameter van 4 m. Het spoor lag pal naast Graf 11 en werd oversneden door een 17e-eeuwse greppel. Vanwege die versterking was een eventuele opening niet herkenbaar. Er konden enkele scherfjes verbrand aardewerk uit de Romeinse Tijd worden geborgen, maar vanwege het type wordt Graf 10 in de Vroege IJzertijd geplaatst.</p> <p>11 Kringgreppel (Steenakker)
De greppel had een diameter van 4,75 m. Het spoor lag pal naast Graf 10 en het zuidelijk deel was doorsneden door een 17e-eeuwse greppel, waardoor een eventuele opening niet kon worden vastgesteld. In een schaal bevonden zich 18 g menselijke crematieresten. Deze schaal (zie afb. 8.3.21) was in het oostelijke deel van de kringgreppel ge-</p> |
|--|--|

- plaatst. Behalve crematieresten en houtskool werd goed geconserveerd, amorf materiaal aangetroffen, waarbij het vrijwel zeker om resten van bereid voedsel gaat. Op grond van de vorm van het spoor en het aardewerk wordt Graf 11 in de Vroege IJzertijd gedateerd.
- 12 Vlakgraf (Steenakker)
Potscherven en enige fragmenten verbrand bot op de overgang van de bouwvoor naar het gele dekzand markeerden vermoedelijk een graf. Sporen van een grafkuil of grafstructuur werden niet waargenomen. Er werd 28 g aan crematieresten verzameld. De resultaten van fysisch-anthropologische analyse bevestigen dat het menselijk bot is, waaronder waarschijnlijk een gewrichtsdeel. De potscherven behoren toe aan de vermoedelijke urn en een kleine pot. Het fijngemagerde aardewerk heeft een glad oppervlak, is secundair verbrand en dateert het graf in de Midden-IJzertijd.
- 13 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De grafgreppel was ongeveer 3,50 x 3 m groot en slechts 0,02 tot 0,04 m diep. Behalve een groot aantal verstoringen door mollengangen werd de greppel in het zuidoosten ook nog oversneden door een 17e-eeuwse greppel. In de grafgreppel bevonden zich de scherven van een drieledige, gladwandige pot met randlip, die op basis van de vorm niet scherp te dateren is, en waarvan de binnenzijde secundair verbrand lijkt te zijn. Vermoedelijk dateert het uit de Vroege IJzertijd.
- 14 Kringgreppel (Steenakker)
De contouren van de kringgreppel tekenden zich duidelijk af in het zuidelijke deel; de rest was niet zichtbaar dankzij de vele mollengangen en de uitspoeling van de vulling van de oorspronkelijke greppel. Het bewaarde gedeelte was nog maximaal 0,09 m diep. De diameter was bijna 4 m. Vanwege de slechte conservering kon een opening niet worden opgemerkt. In de vulling van de greppel werd de bodem van een besmeten pot gevonden. Een klein glasfragment moet als intrusie worden beschouwd. Het aardewerk dateert het graf in de Vroege IJzertijd.
- 15 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 7 x 6 m, was 0,08 tot 0,19 m diep en had een homogene grijsbruine vulling zonder houtskool of verbrand bot. De greppel was sterk doorwoeld (door mollengangen) en leek na verloop van tijd langzaam te zijn dichtgeslibd. Onderin had het water namelijk ijzeroxides in het dekzand afgezet. Uit de greppel komen drie scherfjes handgevormd aardewerk, die de structuur in de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd dateren.
- 16 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 4,75 x 3,75 m. Uit de greppel kwam verbrand bot (14 g), waarvan fysisch-anthropologisch onderzoek heeft aangetoond dat het menselijk botmateriaal is. Ongeveer veertig scherven van glad- en ruwwandig handgevormd aardewerk, waarvan een deel besmeten is, werden verspreid in de vulling van de greppel aangetroffen. Daarin werd ook een gebitsfragment van een rund gevonden, naast twee fragmenten tefriet en twee fragmenten graniet. Op grond van het aardewerk wordt een datering in de Vroege tot Midden-IJzertijd aangehouden.
- 17 Rechthoekige greppel (Steenakker)
Alleen de westelijke kant van de oorspronkelijk rechthoekige greppel was zichtbaar. Deze had een lengte van 4,50 m. De rest van de greppelstructuur was verdwenen door oversnijdende natuurlijke sporen. Vanwege de slechte conservering kon een opening niet worden opgemerkt. Het spoortype dateert uit de Midden-IJzertijd.
- 18 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De zijden van de greppel waren mogelijk 5 x 5 m. Het graf werd door twee 17e-eeuwse greppels oversneden, waardoor een eventuele opening niet kon worden vastgesteld. Verspreid in de greppel lagen de scherven van een zogenaamde *Ahrenmuster*-urn met standvoet, waarvan de onderzijde van de buik met groeven was versierd (zie afb. 8.3.16), deze dateert het graf in de Midden- tot Late IJzertijd.
- 19 Vlakgraf (Steenakker)
Het graf bestond uit een kuil met een diameter van 0,48 m, waarin een pot was geplaatst. Er zijn 14 g crematieresten (menselijk bot) geborgen. De urn is een drieledige pot met standvoet (zie afb. 8.3.24) en dateert de structuur in de Midden-IJzertijd.
- 20 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 4,50 x 4,50 m, met een opening in de oostzijde. Het spoortype wordt gedateerd in de Midden-IJzertijd.
- 21 Vlakgraf (Steenakker)
Het graf bestond uit een kuil met diameter van 0,60 m, waarin een pot was geplaatst. De crematieresten wegen 1.004 g. Het fysisch-anthropologisch onderzoek vermeldt menselijke craniale en postcraniale skeletdelen, waaronder een deel van een knieschijf. De crematie was verzameld in een *Harpstedt*-urn, vermoedelijk met dekschaal (zie afb. 8.4.7), waarmee het graf uit de Vroege tot Midden-IJzertijd dateert.
- 22 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van ca. 6,50 x 7 m. De 0,45 m diepe greppel bevatte geen bijzettingen of verbrand bot en maar weinig houtskool. De vulling lijkt twee fasen te hebben gehad: onderin een lichtgrijs en geel gevlekte laag, daarboven een grijsbruine homogene laag. Het ijzeroer rond de greppel geeft aan dat er water in heeft gestaan. Het spoor werd oversneden door recente spitsporen en verstoringen. Binnen de rechthoek van de greppel bevonden zich twee paalsporen en een vage greppel; het is niet duidelijk of deze deel uitmaakten van het grafmonument. De greppel had geen opening. Verspreid in de greppelvulling zaten enkele scherfjes gepolijst en besmeten handgevormd aardewerk, die de structuur in de Late Bronstijd tot Vroege IJzertijd dateren.
- 23 Vlakgraf (Steenakker)
De kuil had een diameter van 0,80 m en was 0,05 m diep. Hij werd aangesneden in de bovenliggende akkerlaag. In het gele dekzand was de kuil niet meer zichtbaar. De crematieresten (6 g) zijn menselijk bot. De vorm van het spoor dateert uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.
- 24 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De afmetingen van de zijden van de greppel bedroegen elk 4,40 m, in de oostzijde was een opening. Verspreid in de greppel werden scherfjes handgevormd aardewerk aangetroffen (daarvan is er één verbrand) die de structuur in de Midden-IJzertijd dateren. Het graf oversnijdt Bijgebouw 95 dat uit de Vroege IJzertijd stamt (zie hoofdstuk 6, afb. 6.36).
- 25 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.5)
De greppel had zijden van 4,40 x 3,40 m. De westzijde werd oversneden door een 17e-eeuwse greppel, in de noordoostelijke zijde was een opening. Het enkele stukje verbrand bot uit de greppelvulling (1 g) is zeer waarschijnlijk menselijk. Uit de noordoostkant van de greppel komen enkele scherfjes handgevormd aardewerk. Op grond van het type dateert de structuur uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.
- 26 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.5)
De greppel had zijden van 3,70 x 3,60 m, met een opening in de oostzijde. Uit de vulling komen twee scherven handgevormd aardewerk die, samen met het spoortype, Graf 26 in de Vroege tot Midden-IJzertijd dateren.

27 Vlakgraf (Steenakker)

De kuil had een diameter van 1,60 m en was 0,18 m diep. Hij werd aangesneden in de bruine akkerlaag. De crematieresten (4 g) zijn menselijk. De potscherven lagen zowel verspreid in de kuil als daarbuiten en hebben waarschijnlijk behoord tot vier verschillende potten. Daarnaast werd een klein fragment git (zwarte agaat) aangetroffen. Het aardewerk dateert het graf in de Vroege tot Midden-IJzertijd.

28 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.5)

De greppel had zijden van 4,20 x 3,80 m. In de noordoostzijde was waarschijnlijk een opening. In de zuidoostzijde was wellicht ook een onderbreking. In het noordoosten lagen scherven van een handgevormd gladwandige pot (zie afb. 8.4.6), die sporen van secundaire verbranding vertoonden. Het aardewerk dateert het graf in de Vroege IJzertijd.

29 Langbed (Steenakker)

Twee parallelle, west-oost georiënteerde, 8 m lange greppels lagen op 5,50 m afstand van elkaar. De diepte van de greppels varieerde van 0,02 tot 0,15 m. Een greppel van het legerkamp uit 1637 had beide greppels oversneden. Tevens waren ze verstoord door bioturbatie. Gezien de nabijheid van andere graven en de overeenkomsten in kleur en vulling van de sporen wordt verondersteld dat de twee greppels samen een zogenaamd kort langbed vormden. Centraal tussen de greppels lag een kuil die een geringe hoeveelheid houtskool en één splinter verbrand bot bevatte, wat misschien resten van een centrale bijzetting zijn geweest. Wellicht stamt het graf uit de Vroege IJzertijd.

30 Rechthoekige greppel (Steenakker)

De greppel had zijden van 3,50 x 4 m, de diepte varieerde van 0,10 tot 0,26 m. In de zuidwestzijde was een opening en in de zuidoostzijde lag een kuil waarin een pot was geplaatst. De greppel werd oversneden door een spieker uit de Romeinse Tijd of Vroege Middeleeuwen (Bijgebouw 79) en op die plaats bevonden zich ook scherven van geveerd aardewerk uit de Romeinse Tijd. De crematieresten (1 gr) zijn waarschijnlijk menselijk. Het vondstmateriaal bestaat uit een kleine handgevormde drieledige pot met randlip, gemagerd met potgruis en organisch materiaal, scherven van een geveerde beker, Stuart 1 of 2, uit de Romeinse Tijd, en enkele scherfjes handgevormd aardewerk. Op het vlak van de greppel werd een bronzen ring met een diameter van 22 mm en een dikte van 4 mm aangetroffen. De drieledige pot dateert uit de Vroeg-Romeinse Tijd (1e eeuw), het geveerde aardewerk dateert uit het einde van de 1e of begin van de 2e eeuw. De gecalibreerde ¹⁴C-datering (AA-52382) van een stukje houtskool dateert het graf rond het begin van de jaartelling. Het graf wordt in de Vroeg-Romeinse Tijd geplaatst.

31 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.9)

Er resteerden slechts delen van de noord- en westzijde van de greppel, maar uitgaande van een rechthoekige greppel moeten de afmetingen minimaal 4 x 4 m zijn geweest. De vulling van de greppel reikte tot 0,12 m onder het opgravingsvlak. Een opening kon niet worden opgemerkt vanwege de slechte conservering. In de vulling van de greppel werden fragmenten verbrand menselijk bot gevonden (4 g). Een fragment van gedraaid romeins aardewerk werd bovenin de greppel gevonden en moet als intrusie worden beschouwd. De vorm van het spoor dateert het graf in de Vroege tot Midden-IJzertijd.

32 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.9)

De greppel had zijden van 5 x 4 m en is 0,26 tot 0,40 m diep. Deze greppel leek die van Graf 31 te snijden. Er was een opening over de gehele lengte van de oostzijde, zodat eigenlijk sprake is van een U-vormige greppel. Afgaande op de verschillende opvullingslagen was

de greppel geleidelijk dichtgeslibd. In de opvullingslagen zaten geringe hoeveelheden houtskool. De crematieresten (7 g) zijn waarschijnlijk menselijk. Verdere vondsten omvatten enkele scherfjes handgevormd aardewerk, een kleine ijzerslak en een stukje gesmolten glas dat verder niet te determineren is. Het spoortype wijst op een datering in de Vroege tot Midden-IJzertijd.

33 (Dubbele) rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.9)

Dit spoor bestond uit twee aaneengeschakelde rechthoekige greppels met twee extensies. De totale afmetingen bedroegen 10 x 6,50 m. Het noordoostelijke deel bestond uit een rechthoekige greppel van 4,50 x 5 m met een opening in de zuidoostzijde. Vanuit de noordoosthoek stak een 2,50 m lange greppel uit. Het zuidwestelijke deel was een U-vormige greppel van 5 x 3,50 m, waarvan de oostkant open was. Parallel aan de gesloten noordwestzijde lag een greppel die door middel van een dwarsgreppel was aangesloten op de U-vormige greppel. Dit samenspel van greppels is waarschijnlijk op hetzelfde moment gegraven, hoewel een fasering niet is uit te sluiten. Het merendeel van het spoor was alleen op het vlak zichtbaar; de vulling reikte niet dieper dan 6 cm onder het opgravingsvlak. Welke greppel de eerste bijzetting heeft omsloten, en als hoofdgraf bestempeld kan worden, is niet duidelijk. In de vulling van de greppel werden wat crematieresten (4 g menselijk bot) en houtskool aangetroffen; concentraties ontbraken echter. Enkele scherven handgevormd aardewerk en een bodem met standing van een kleine gedraaide kom van Waaslands aardewerk uit de Romeinse Tijd dateren het graf van het einde van de 1e eeuw tot het begin van de 2e eeuw. De gecalibreerde ¹⁴C-datering (AA-52383) van een stukje houtskool uit het graf ligt rond het begin van de jaartelling.

34 Vlakgraf (Steenakker)

De kuil was 0,20 m diep en 0,60 m breed en werd oversneden door een paalkuil. Onderin de kuil zaten stukjes verbrand bot en houtskool, en wat stukjes aardewerkgruis. Uit onderzoek van de crematieresten (34 g) blijkt dat ze voor de helft uit menselijk bot (deel van de schedel) en voor de rest uit dierlijk bot, waaronder rund, bestaan. De vorm van het spoor dateert uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.

35 Vlakgraf (Steenakker)

De kuil was 1,40 m groot en 0,54 m diep. De vulling was gelaagd en bevatte verspreid wat houtskool en twee verschillende concentraties crematieresten (170 g menselijk bot), daarbij opvallend is dat er weinig houtskool bij het bot zat. Verder zijn enkele fragmenten huttenleem en een brok zandsteen gevonden. De vorm van het graf dateert uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.

36 Rechthoekige greppel (Steenakker)

Van de greppel waren alleen de oost- en noordzijde deels bewaard. De afmetingen bedroegen 4,50 x 4 m en vanwege de slechte conservering kon een opening niet worden opgemerkt. De vorm van het graf dateert uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.

37 Rechthoekige greppel (Steenakker)

De greppel, gelegen temidden van een palenzwerm, was slechts gedeeltelijk bewaard en had zijden van 2,50 x 3 m, vanwege de slechte conservering kon een opening niet worden opgemerkt. De vorm van het graf dateert uit de Vroege tot Midden-IJzertijd.

38 Kringgreppel (Steenakker)

De gesloten greppel had een diameter van 6,50 m. De vulling bevatte een gering aantal potscherven, vooral aan de zuidkant van de greppel. Aan de zuidoostzijde werd het spoor oversneden door een greppel, die mogelijk deel uitmaakte van hetzelfde grafmonument. Naast menselijke crematieresten (2 g) is een gering aantal scherfjes handgevormd

- aardewerk uit de IJzertijd en Romeinse Tijd geborgen. Boven op het opgravingsvlak van de greppel werd een vuurstenen schrabber aangetroffen en een zandsteenfragment met slijpvlak. Het graftype dateert uit de Vroege IJzertijd.
- 39 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 6 x 5,50 m, met zowel in de zuidoost- als de zuidwestzijde een opening. Verspreid door de vulling lagen scherfjes handgevormd aardewerk. De vorm van het graf dateert uit de Vroege Midden-IJzertijd.
- 40 Rechthoekige greppel met onregelmatige diepte (Steenakker)
De greppel had zijden van 1,50 x 2 m en had geen opening. Uit de vulling kwam wat aardewerkgruis. Het graftype dateert uit de Midden-IJzertijd.
- 41 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 2,50 x 3 m. De zuidflank was in het vlak bijna niet meer leesbaar. De greppel had vermoedelijk een opening in de zuidwestzijde. Enkele scherven handgevormd aardewerk en een terra sigillata-scherf (Dragendorff 18/31) uit de oostzijde van de greppel dateren het graf in de Vroeg-Romeinse Tijd.
- 42 Vlakgraf (Steenakker)
De kuil had een diameter van 2 m, met een diepte van 0,58 m en had een gelaagde vulling. De kuil was ingegraven in een oudere kuil met onbekende functie. Bovenin de vulling bevond zich naast een concentratie houtskool 1 g verbrand bot - waarschijnlijk menselijke crematieresten. Verder zijn enkele scherfjes handgevormd aardewerk gevonden (deels secundair verbrand), en bovenin de kuil een scherf geverfd aardewerk met barbotine uit de Romeinse Tijd, een spijker en een deel van een gesmolten La Tène-armbandje. De vorm van het spoor en het aardewerk dateren het graf in de Vroeg-Romeinse Tijd.
- 43 Rechthoekige greppel (Steenakker, zie afb. 7.11)
De greppel had zijden van 6,20 x 6 m. Deze waren opvallend breed (max. 1,50 m) en diep, met een opening in de zuidoostzijde. De vulling was vrij homogeen en bevatte relatief veel potscherven. In de noordoostzijde was een schaal geplaatst, met daarbij crematieresten (118 g), die ten dele bestaan uit menselijk bot van postcraniale skeletdelen. Uit de oostzijde van de greppel kwam een concentratie verbrand dierlijk bot (10 gr). Behalve de schaal van handgevormd aardewerk (zie afb. 8.3.23), zijn nog 63 scherven handgevormd aardewerk, een kwartsfragment, een kwartsitische zandsteen en drie spijkers gevonden. Het graf wordt gedateerd op de overgang Vroege / Midden-IJzertijd (op grond van de vorm van het spoor en het aardewerk). De gecalibreerde ¹⁴C-datering (AA-52381) van een stukje houtskool uit het graf wijst op een datering aan het einde van de Midden- of het begin van de Late IJzertijd.
- 44 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De onregelmatige zijden van deze gesloten greppel waren 2,90 x 3,20 m. De oostzijde was rechthoekig en de westzijde was een beetje rond van vorm. Behalve crematieresten (4 g menselijk bot) is wat aardewerkgruis gevonden. De vorm van het graf dateert uit de Midden-IJzertijd.
- 45 Kringgreppel (Steenakker)
De greppel had een diameter van 4,25 m en had zowel in het oosten als in het zuiden een opening. Enkele scherven zijn te klein om te dateren, maar de vorm van het graf dateert uit de Vroege IJzertijd.
- 46 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 5,75 x 4,75 m. Onderin de oostzijde bevond
- zich een klein paalspoor. De greppel had zowel in het zuidwesten als in het noordwesten een onderbreking. Het vondstmateriaal bestaat uit houtskool, één fragmentje handgevormd aardewerk uit de Romeinse Tijd (intrusie) en een fragment sterk gecorrodeerd metaal. Het graftype wordt geplaatst in de Midden-IJzertijd.
- 47 Rechthoekige greppel (Steenakker)
Van de greppel waren alleen de noord- en westzijde bewaard, met een opening in de westzijde. De afmetingen bedroegen 3 x 3 m. Het graftype wordt geplaatst in de Midden-IJzertijd.
- 48 Rechthoekige greppel (Steenakker)
Alleen de oostzijde was bewaard en meet 3 m. Er lijkt een zekere samenhang met Graf 47 te bestaan, aangezien de breedte en kleur van de greppels overeenkomen. Vanwege de slechte conservering kon een opening niet worden opgemerkt. Uit de greppel kwam een kleine ijzersintel. De spoorvorm wordt in de Midden-IJzertijd gedateerd.
- 49 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De grafgreppel had zijden van 3,25 x 3 m en werd aan de westkant oversneden door een 17e-eeuwse greppel; deze versterking ontnam de mogelijkheid om de aan- of afwezigheid van een opening vast te stellen. Uit de vulling van de greppel zijn een paar sterk verbrande, voor een deel gesinterde kleine scherven aardewerk afkomstig. De spoorvorm wordt in de Midden-IJzertijd gedateerd.
- 50 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 3,50 x 3 m. Het graf wordt aan de noordzijde ten dele oversneden door een 17e-eeuwse greppel, waardoor een eventuele opening aan het zicht is onttrokken. Het graftype wordt geplaatst in de Midden-IJzertijd.
- 51 Rechthoekige greppel (Steenakker)
De greppel had zijden van 3,50 x 4,50 m die elk 0,50 m breed waren. De zuidzijde van de greppel was niet bewaard. De overige zijden waren in de coupes niet zichtbaar, maar dankzij een bruine, venige vulling wel in het vlak. Door een verstoring was een opening niet vast te stellen. Het graftype wordt geplaatst in de Midden-IJzertijd.
- 52 Inhumatiegraf (Steenakker, zie afb. 7.7)
De noordoost-zuidwest georiënteerde kuil mat 1,75 x 1 m en was 0,25 m diep. Hij had rechte wanden en een vlakke bodem. Langs de zuidoostwand waren vier potten naast elkaar geplaatst. De noordwestzijde van de kuil bevatte geen vondstmateriaal; waarschijnlijk was deze plaats door de inhumatie in beslag genomen. In het vlak was echter geen lijksilhouet te zien. De vulling van de kuil bestond uit geel fijn dekzand met af en toe een grijze gloed. De kuil was waarschijnlijk dichtgegooid met relatief schoon zand. Het aardewerk bestaat uit vier potten: een schaal, een tot aan de schouder besmeten, drieledige pot, een besmeten voorraadpot, en een klein drinkbekertje. Deze dateren het graf in de Vroege IJzertijd.
- 53 Vlakgraf (Steenakker)
De ronde kuil, met een diameter van 0,50 m en 0,08 m diep, bevatte veel verbrand bot, houtskool en aardewerkscherven. Van de crematieresten (70 g) bestaat ruim de helft uit dierlijk botmateriaal. Een scherf van een handgevormde pot, gemagerd met organische materiaal en gebroken kiezels, toont vingerindrukken die in een willekeurig patroon op de wand zijn aangebracht. Deze pot dateert het graf in de Late IJzertijd of Vroeg-Romeinse Tijd.
- 54 Kringgreppel (Steenakker, zie afb. 7.4)
De greppel had een diameter van 7,50 m en is 0,50 m breed, en had

- geen opening. Het dwarsprofiel van de greppel was overwegend half-rond, op de noordoostelijke zijde na, die een meer spitsvormig profiel toonde. De 0,14 tot 0,22 m diepe greppel had bovenin een humusrijke vulling met vrij veel houtskool, daaronder bevond zich een laag grijs uitgespoeld zand. Opvallend is dat de houtskoolrijke vulling gelijkmatig verdeeld was over de hele greppel. Uit de greppel komen crematieresten (1 g), waarschijnlijk menselijk en enkele kleine potscherven handgevormd aardewerk, waarvan de wand gepolijst of geruwd was. De grafvorm dateert uit de Vroege IJzertijd.
- 55 Kringgreppel (Steenakker)
De greppel had een diameter van 5 m en was 0,50 m breed en had geen opening. Het dwarsprofiel van de greppel was half rond en de diepte varieerde van 0,11 tot 0,16 m. De kringgreppel lag vlak ten zuiden van Graf 54, waarmee sterke overeenkomsten bestaan, alleen waren de afmetingen en de diepte iets geringer. De grafvorm dateert uit de Vroege IJzertijd.
- 56 Vlakgraf? (Huifakker)
In een 0,32 m diepe kuil was een *Harpstedt*-urn geplaatst; een grote, drieledige, besmeten pot van handgevormd aardewerk. De vulling van de kuil was schoon, zonder enig spoor van houtskool of crematieresten. In de vullingen van de nabijgelegen paalkuilen van een huis werden echter wel verbrand bot en houtskool aangetroffen. Opmerkelijk was de situering van de kuil op de lengte-as van het huis. De kuil is te interpreteren als een graf, verspit tijdens een jongere bewoningsfase, of een rituele depositie behorende bij die bewoning. De bewoners moeten dan hebben teruggegrepen op materiaal dat hen niet zelf had toebehoord aangezien het huis dateert uit de Vroege Middeleeuwen (Huis 76, zie hoofdstuk 16), terwijl de *Harpstedt*-urn, en daarmee het graf, uit de Vroege IJzertijd stamt.
- 57 Rechthoekige greppel (Huifakker, zie afb. 7.8)
De noord-zuid georiënteerde greppel had zijden van 13 x 18 m, waarbij de diepte varieerde van 0,13 m aan de noordwestzijde tot 0,30 m aan de noordoostzijde (veroorzaakt door hoogteverschillen in het vlak). De 0,50 m brede greppel lag vlak naast Graven 58 en 59. De sporen binnen de greppel lijken niet in verband te staan met het graf. In de zuidoosthoek bevond zich een smalle opening. Naast 1 g indetermineerbare crematieresten is in de vulling van de oostelijke greppel de bodem van een handgevormd potje uit de Romeinse Tijd gevonden. De onderkant van de pot bevond zich ongeveer 10 cm boven de bodem van de greppel. Tevens is een randscherf van een handgevormde drieledige pot uit de Midden-IJzertijd (afb. 8.7.3) gevonden, enkele kleine scherfjes handgevormd aardewerk uit de Romeinse Tijd en een stuk graniet. Het graf wordt op grond van het spoortype en het aardewerk gedateerd in de Romeinse Tijd. De ¹⁴C-datering van een stukje houtskool uit het graf (AA-52380) leverde, vanwege een slecht geconserveerd houtmonster, een te negeren datering op in het Neolithicum.
- 58 Rechthoekige greppel (Huifakker, zie afb. 7.8)
De noord-zuid georiënteerde greppel had zijden van 5,50 x 4,50 m. De westzijde was grotendeels verdwenen, kennelijk was die minder diep uitgegraven dan de overige zijden, die nog tot 0,30 m onder het opgravingsvlak reikten. Aan de oostzijde was een smalle opening zichtbaar. In de greppel werden twee wandscherven van handgevormd aardewerk gevonden, die samen met het spoortype het graf in de Midden-IJzertijd dateren.
- 59 Rechthoekige greppel? (Huifakker)
Van dit greppeldeel van ca 3,50 m lang wordt, gezien de nabijheid van Graven 57 en 58, verondersteld dat het oorspronkelijk ook deel is geweest van een rechthoekige greppel, vermoedelijk uit de Midden-IJzertijd.
- 60 Rechthoekige greppel (Emerakker)
De greppel had zijden van 4,30 x 3,90 m, die ca. 0,50 m breed en maximaal 0,19 m diep waren. De vulling was redelijk compact van structuur en donker van kleur. In de zuidoosthoek bevond zich een opening. Behalve een platte kiezel is geen vondstmateriaal geborgen. De vorm van het graf dateert uit de Midden-IJzertijd.
- 61 Kringgreppel (Emerakker)
De greppel had een diameter van 4,60 m en was 0,50 m breed, met in de oostzijde een opening van 0,90m. De diepte varieerde tussen 0,05 en 0,18 m, waarbij de vulling bestond uit vrij compact, donkergeelbruin fijn zand, met een hoog humusgehalte en veel houtskool. In het vlak was zichtbaar dat Graf 61 de rechthoekige grafgreppel 62 oversneet; op basis daarvan wordt Graf 61 geplaatst in de Midden-IJzertijd of later.
- 62 Rechthoekige greppel (Emerakker)
De greppel had zijden van 4,30 x 3,70 m, die tussen de 0,01 en 0,13 m diep waren. In de zuidelijke hoek bevond zich een onderbreking van ca. 0,75 m. In het noordoostelijke greppeldeel, tegen Graf 61 aan, lag een concentratie scherven die vermoedelijk behoort hebben tot één drieledige pot van handgevormd aardewerk. Deze dateert, samen met de grafvorm, de greppel in de Midden-IJzertijd.
- 63 Rechthoekige greppel (Emerakker)
De greppel had zijden van 3,90 x 3,30 m met een diepte van 0,01 tot 0,10 m. In de zuidhoek is een onderbreking van ca. 0,75 m waargenomen. De vorm dateert uit de Midden-IJzertijd.
- 64 Rechthoekige greppel (Emerakker)
De greppel had zijden van 4,50 x 4,50 m met een diepte van 0,01 tot 0,10 m, en kende een onderbreking in de oostzijde. De vorm van het graf dateert uit de Midden-IJzertijd
-

